

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут філології
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

2022 р.

ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

(ДИАЛЕКТОЛОГІЧНА)

для студентів

спеціальності 035 Філологія (Українська мова і література)
освітнього рівня: першого (бакалаврського)
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
освітньої програми 035.01.01 «Українська мова та література»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 2539/22
Жильцов
(прізвище, ініціали)
«26» 01 2022

Київ – 2022

Розробник:

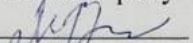
Русаченко Наталя Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

Викладач:

Русаченко Наталя Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

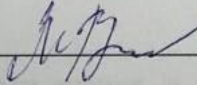
Програму практики розглянуто і затверджено на засіданні кафедри української мови

Протокол № 7 від 19 січня 2022 року

Завідувач кафедри (М. О. Вінтонів)

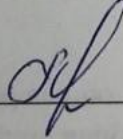
Програму практики погоджено з гарантом освітньої програми 035.01.01 «Українська мова та література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

19.01.2022 р.

Гарант освітньої програми (М. О. Вінтонів)

Робочу програму перевірено

19.01.2022 р.

Заступник директора (Л. І. Заяць)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.,

протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.,

протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.,

протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.,

протокол № ____

1. ОПИС ПРАКТИКИ

Найменування показників	Характеристика за формами навчання	
	денна	заочна
Вид практики	Навчальна (діалектологічна)	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	3/90	
Курс	2	
Семестр	3	
Кількість тижнів	2	
Кількість змістових модулів з розподілом	1	1
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин	90	90
Форма семестрового контролю	залік	

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ)

Мета практики – закріпити знання із української діалектології, зібрати діалектні матеріали за пропонованим питальником. Це дасть змогу увести в науковий обіг новий фактичний матеріал, суттєво сприятиме поглибленню лексикологічних, семасіологічних, етимологічних та інших досліджень української мови.

Завдання: сприяти формуванню

- **світоглядної компетенції:** наявність ціннісно-орієнтаційної позиції; збереження національних духовних традицій.

- **науково-дослідницької компетенції (загальна компетенція):** здатність виконувати навчально-дослідні завдання на основі аналітико-синтетичної мисленнєвої діяльності. Володіння науково-дослідними методами відповідного фахового спрямування. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, добирати аргументи, ухвалювати рішення. Обізнаність в особливостях проектної діяльності, готовність до її реалізації. Критична обізнаність та інтелектуальна чесність. Здатність нестандартно виконувати типові й неординарні завдання. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- **самоосвітньої компетенції (загальна компетенція):** здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку.

Спрямованість на розкриття особистісного потенціалу та самореалізацію. Прагнення до особистісно-професійного лідерства та успіху.

- **філологічної компетенції** (фахова компетенція): теоретико-методологічна та категоріальна обізнаність у загальнонаукових та спеціальних методах та дослідницьких підходах розуміння естетико-практичної значущості філологічного знання; володіння ключовими поняттями мовознавства, літературознавства та фольклористики, теоріями і методами філологічного аналізу, особливостями розвитку філологічної думки у певну історичну епоху та у сучасному контексті розвитку гуманітаристики.

- **лінгвістичної компетенції** (фахова компетенція): здатність аналізувати лінгвістичні явища з погляду фундаментальних філологічних принципів і знань, а також на основі відповідних загальнонаукових методів. Знання природи і сутності мови, походження й закономірностей розвитку мов, особливостей структури мови, класифікації мов світу, шляхів і методів вивчення мовного матеріалу. Знання системи сучасної української літературної мови, еволюції її граматичної будови.

- **лінгвальної компетенції** (фахова компетенція): досконале володіння українською мовою в її літературній формі, розуміння діалектного різноманіття української національної мови, вміння використовувати засоби мови відповідно до специфіки комунікативної ситуації та контексту. Здатність аналізувати просторові та соціальні різновиди мови, засади мовної політики.

- **комунікативної професійно-орієнтованої компетенції** (фахова компетенція): здатність застосовувати в професійній діяльності нормативні засоби мови в усному та писемному мовленні з урахуванням змістового наповнення, соціально-демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту; здатність вільно й ефективно використовувати мову(и), що вивчається(ються), для розв'язання комунікативних завдань.

- **репрезентаційної компетенції** (фахова компетенція): здатність презентувати результати навчальної та дослідницької діяльності у галузі філології на місцевому, національному та міжнародному рівні.

III. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Після проходження практики студенти повинні мати такі **програмні результати**:

ПРН-3-1: Знання та розуміння лінгвістичних понять, правил фонетики, орфографії, орфоепії, словотвору, граматики та пунктуації.

ПРН-3-5: Володіння основними методами філологічного (лінгвістичного) аналізу в синхронії та діахронії.

ПРН-3-6: Володіння методами і прийомами здійснення усної та писемної комунікації; методами і прийомами створення різних типів і видів текстів;

методами і прийомами аналізу й інтерпретації різних типів і видів текстів; методами і прийомами обробки та трансформації різних типів і видів текстів.

ПРН-3-8: Знання про психічні процеси як важливі компоненти людської діяльності, вікові етапи розвитку людини, типи темпераментів, особливості характеру людини, структуру особистості, розвиток психіки і свідомості, психічні стани особистості (емоції, почуття, тривожність), конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.

ПРН-У-2: Уміння застосовувати у професійній діяльності лінгвістичні поняття, правила фонетики, орфографії, орфоєпії, словотвору, граматики та пунктуації.

ПРН-У-5: Відповідально ставитися до професійних обов'язків; дотримуватися професійної етики й основних засад академічної доброчесності; забезпечувати дотримання авторського права; аналізувати власний досвід роботи, здійснювати самоконтроль, самооцінку, саморегуляцію, виявляти і долати недоліки; підвищувати власний професійний рівень, удосконалювати кваліфікацію.

ПРН-У-8: Уміння працювати самостійно, працювати з метою підвищення фахової компетентності, самоосвіти; уміння працювати в умовах обмеженого часу з акцентом на професійну сумлінність та унеможливлення плагіату

ПРН-С-1: Фахово формувати й аргументувати власні теоретичні і практичні судження, професійні позиції.

IV. БАЗИ ПРАКТИКИ

Населені пункти України з виразним діалектним мовленням.

В умовах карантину базою практики може бути Київський університет імені Бориса Грінченка.

V. ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

1. Загальне ознайомлення з обстежуваною говіркою. Під час підготовки до практики її учасники повинні ознайомитися з історією регіону, у якому розташований визначений для обстеження населений пункт, вказати, до якого говору він належить. Студенти, прибувши на місце, повинні детально ознайомитися з фонетичною та граматичною системою говірки. Для цього їм потрібно уважно прислухатися до мовлення місцевих людей, виявляти характерні особливості говірки, визначати регулярність цих рис, якою мірою вони притаманні мовцям різних вікових груп. Значну допомогу у швидшому ознайомленні із загальною мовною ситуацією на селі можна одержати від учителів-словесників місцевої школи.

В умовах карантину загальне ознайомлення з обстежуваною говіркою може здійснюватися на основі опрацювання теоретичних положень, висвітлених у посібниках та підручниках з української діалектології.

2. Добір інформаторів. Дуже важливим є добір інформаторів. Ними повинні бути типові носії говірки обраного для обстеження населеного пункту, які довго не перебували поза своїм говірковим оточенням, не працювали тривалий час в інших селах або містах, люди з добрим слухом, без мовних вад, розвиненим мовним чуттям, які були б у змозі розповісти, чим говірка їхнього села відрізняється від говірок сусідніх сіл, що її споріднює і з якими саме селами, що в цій говірці вже зникає, і які саме явища з'явилися порівняно недавно. Оповідач повинен також бути знавцем матеріальної і духовної культури своєї місцевості. Не лише сам інформатор, а також його батьки повинні бути уродженцями цього села. Студенти повинні збирати діалектні матеріали за спеціально розробленим питальником. Для забезпечення повноти, правильності відповідей на всі питання доцільно обрати декількох оповідачів. Зібрані матеріали повинні відображати динаміку мовних змін у системі говірки, тому необхідно добирати інформаторів із різних вікових груп.

В умовах карантину можливий пошук відеофрагментів говіркового мовлення в мережі Інтернет з обов'язковою вказівкою ПІБ героя, віку та населеного пункту, у якому він проживає.

3. Опитування. Перед заповненням питальника студентів-практикантів треба у доступній формі детально розповісти своїм інформаторам про значення для науки діалектологічних досліджень, пояснити, що народна мова зазнає змін, спричинених багатьма факторами. Збирання лексики народних говорів пов'язане зі значними труднощами, що зумовлено передусім надто широким колом понять народної матеріальної та духовної культури, у чому записувач повинен сам добре орієнтуватися, щоб грамотно поставити інформаторові питання й одержати на нього правильну відповідь. Для забезпечення більшої достовірності відповідей важлива співпраця двох збирачів, один з яких веде бесіду, а інший записує матеріал. Перевагу також треба надавати опитуванню в присутності кількох (трьох – п'яти) інформаторів. Це давало б змогу усувати складності, непорозуміння, сумніви тощо й одержувати повнішу і достовірнішу інформацію. Дуже важливо, щоб студенти були уважними до синонімічного багатства діалектної мови. Особливо це необхідно в таких випадках: а) коли в сусідніх селах уживають інші назви; б) коли оповідачі повідомляють лише літературну назву; в) коли записи проводять у зонах перехідних говірок. У випадку, коли оповідачі не можуть дати відповіді або вона видається не зовсім переконливою, треба за допомогою додаткових питань з'ясувати справжню ситуацію в обстежуваній говірці (відповіді нема, бо нема поняття; немає родової (загальної) назви, а вживають лише видові найменування; поняття нема, але назва відома з сусідніх говірок чи літературної мови тощо). Усі сумнівні відповіді та моменти, коли від основних оповідачів не вдалося одержати переконливих відповідей або

коли ці оповідачі щось пояснювали невпевнено, треба уточнити у кількох інших місцевих жителів чи вчителів-словесників.

В умовах карантину студенти повинні знати про особливості проведення опитування під час проведення польових досліджень.

Можливе опрацювання говіркової лексики за діалектними словниками.

4. Записування діалектних матеріалів Перед початком записування збирачі діалектного матеріалу, ознайомлюючись з особливостями говірки, повинні визначити, чи немає мовних відмінностей в окремих частинах населеного пункту, чи є відмінності, зумовлені віком та іншими чинниками. Водночас студенти повинні записати і такі матеріали, що стосуються населення цього пункту, національного складу, з'ясувати, як відбувалося його заселення (чи дозаселення), історичні відомості про нього (з різних переказів, документів), зафіксувати колишні назви села, зміни цих назв, колишній і сучасний адміністративний поділ. Обов'язково треба зазначити віддаленість населеного пункту від найближчого міста. Усе записане треба паспортизувати. Записувач діалектного матеріалу весь час повинен дбати, щоб зібрати найтипівіше для місцевої говірки. Отже, він не повинен вдаватись до підказування (безпосереднього чи навідного) певних форм чи слів. Відповідальність студента-філолога під час збирання говіркового матеріалу надзвичайно велика. Хоча діалектні матеріали можуть бути перевірені чи проконтрольовані сторонньою особою в тому самому населеному пункті, де відбувається запис, проте в разі повторного запису, навіть від тієї самої особи, можливі відхилення. Отже, записувач повинен бути дуже обережним і точним. Відповіді інформаторів студент повинен послідовно записувати фонетичною транскрипцією з обов'язковим збереженням нумерації питань у питальнику. Не можна залишати питань без відповідей. Коли в обстежуваній говірці немає назви (відповіді), оскільки немає реалії чи поняття, про яке йдеться у певному питанні, про це так і треба зазначити. Варто під час відповідей, особливо коли йдеться про якісь специфічні чи рідковживані назви, реліктові слова, подавати записаний транскрипцією контекст (речення), який би відображав вживання цих слів. При назвах-відповідях, які самі по собі однозначно не відтворюють граматичний рід (типу *путь*, *жолудь*) чи якусь іншу граматичну ознаку, треба наводити відомості й про відповідну його граматичну характеристику. Необхідно намагатися фіксувати детальні відомості про стилістично марковані слова-відповіді (згрубіле, зневажливе, лайливе, пестливе, сороміцьке тощо). Усі відповіді на питання, додаткову інформацію, зауваження оповідачів студенти повинні фіксувати чітко, виразно і розбірливо. Крім цього, необхідно подати аудіо або відеозапис зібраних матеріалів, а також відтворити їх у звіті фонетичною транскрипцією. Звукозапис має ряд переваг, бо графічно відтворити всі особливості діалектного мовлення неможливо.

В умовах карантину можливе лише відтворення діалектних текстів фонетичною транскрипцією та аудіо або відеозапис зібраних матеріалів.

5. Аналіз діалектних текстів. Важливим джерелом дослідження народних говорів є діалектні тексти, бо саме вони допомагають фахівцям краще дослідити фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості того чи іншого говіркового масиву. Упродовж діалектологічних практик студенти-україністи записують надзвичайно цікаві діалектні матеріали на аудіо та відеоносії, за допомогою яких можна відтворити не лише мовні риси говірок, а й особливості духовної та матеріальної культури діалектоносіїв.

VI. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної та заочної форм

	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
			Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
1.	Запис/пошук говіркового мовлення	15	1	15				
2.	Оформлення питальників	20	1	20				
3.	Наявність аудіозапису	10	1	5				
4.	Аналіз говірки	25			1	25		
5.	Правильність записів фонетичною транскрипцією	15			1	20		
6.	Захист звіту	10					1	10
7.	Участь у настановчій та звітній конференціях	5					1	5
	Разом			40		45		15
			Максимальна кількість балів: 100 б.					
			Розрахунок коефіцієнта: 100:100=1					

6.2. Звітна документація студента-практиканта

1. **Щоденник практики**, який відображає роботу студента і заповнюється щоденно протягом всього часу практики; містить первинні завдання діяльності студента, характеристику основних видів роботи, виконаної студентом протягом дня та їх результат, зауваження, пропозиції, нотатки як студента, так і керівників практики.

2. **Звіт студента-практиканта**, який містить коротку історію місцевості (за умови проходження практики в регіоні з виразним діалектним мовленням), де проходила практика; записаний і затранскрибований діалектний текст із обов'язковою вказівкою інформатора; повний лінгвістичний аналіз діалектного тексту; питальник за пропонованими або самостійно вибраними темами.
3. **Презентація звіту**, яка має бути представлена на звітній конференції.

6.3. Критерії оцінювання

Підсумки практики підбиваються на заключній конференції (після представлення звітної документації, публічного (відкритого) захисту підсумків практики перед представниками кафедри.

Критеріями оцінювання є:

- успішність виконання студентом індивідуальних завдань практики;
- успішність виконання студентом доручень керівників практики;
- власна активність, ініціативність студента у процесі виконання завдань практики;
- систематичність та якість ведення щоденника практики;
- повнота, логічність і стилістична досконалість звіту про проходження виробничої практики;
- якість, коректність, теоретична грамотність і практична цінність наданих матеріалів;
- змістовність, логічність, цілісність і лаконізм доповіді та відповідей на запитання на заключній конференції.

Оцінка процесу проходження практики студентом виставляє керівник практики від кафедри на основі відгуку від керівника бази практики, поданої студентом звітної документації, виступу студента на звітній конференції.

**Порядок переведення рейтингових показників успішності у
європейські оцінки ECTS**

Оцінка ECTS	Значення оцінки	Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за національною шкалою
A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками	90-100 балів	відмінно
B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов’язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок	82-89 балів	добре
C	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок	75-81 балів	
D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	69-74 балів	задовільно
E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	60-68 балів	задовільно
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного опрацювання	35-59 балів	незадовільно
F	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	1-34 балів	

Результати студентів щодо опанування навчальної практики (діалектологічної) оцінюються за 100-бальною шкалою. Переведення результатів, отриманих за 100-бальною шкалою оцінювання в 4-х бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється за поданою вище схемою.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Рекомендовані джерела

1. Аркушин Г. Західнополіська діалектологія : [навч. посібник з регіон. діалектології для студ. спец. «Укр. мова та літ.»] / Григорій Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 256 с.
2. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2004. – 764 С.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища шк., 1980. – 246 с.
4. Бевзенко С. П. Українська діалектологія: збірник вправ і завдань / С. П. Бевзенко. – К. – Одеса: Вища шк., 1987. – 128 с.
5. Бевзенко С. Форми вияву майбутньої дії в українських діалектах / Степан Бевзенко // Український діалектологічний збірник : Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової / [упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка ; редкол. : П. Гриценко (відп. ред.) та ін.]. – К. : Довіра, 1997. – С. 213–217.
6. Бичко З. Діалектна лексика наддністрянського говору / Зиновій Бичко. – Тернопіль : Лідер, 2000. – 280 с.
7. Бібліографічні матеріали до курсових, бакалаврських і магістерських робіт із української діалектології: навч.-метод. матеріали для студентів українського відділення філол. факультету / укл. Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 92 с.
8. Бідношия Ю. Явища діалектного синтаксису, зумовлені його усною природою / Юрій Бідношия // У силовому полі мови. Інні Петрівні Чепізі / [упоряд. Г. Воронич] / Ін-т української мови НАН України. – К. : КММ, 2011. – С. 40–44.
9. Ващенко В. С. Полтавські говори. – Х. : Вид-во ХДУ імені О. М. Горького, 1957. – 540 с.
10. Вербич Н. Інтонація діалектного мовлення : проблеми та перспективи дослідження / Наталія Вербич // Діалекти в синхронії та діахронії : загальнослов'янський контекст : [тези доповідей міжнародної конференції / ред. П. Ю. Гриценко]. – К. : КММ, 2014. – С. 60–65.
37. Верхратський І. Говір батюків / Іван Верхратський // Збірник філологічної секції НТШ. – Т. XV. – Львів, 1912. – 306 с.
11. Войтів Г. Назви одягу духівництва в Картотеці «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.» / Ганна Войтів // Україна : культурна спадщина, національна

- свідомість, державність. – Вип. 14 : Слово і доля : Збірник на пошану Уляни Єдлінської. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2005. – С. 123–134.
12. Герман К. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті : Фонетика, фонологія / Костянтин Герман. – Чернівці : Рута, 1995. – 400 с.
 13. Глібчук Н. М. Практичні завдання з української діалектології / Н. М. Глібчук. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 46 с.
 14. Гойсак В. Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини / Вікторія Гойсак. – Горлиці : Об'єднання лемків, 2010. – 288 с
 15. Горбач О. Говірки Тербовельщини / Олекса Горбач // Зібрані статті. – Т. V. Діалектологія. – Мюнхен : УВУ, 1993. – С. 173–255.
 16. Гриценко П. Ареальне варіювання лексики / Павло Гриценко. – К. : Наук. думка, 1990. – 269 с.
 17. Гриценко П. Текст як простір вияву діалектних явищ / Павло Гриценко // Збірник лінгвістичних праць : до 60-річчя проф. О. А. Колесникова. – Ізмаїл : [б.в.], 2000. – С. 9–15.
 18. Гриценко П. Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок / Павло Гриценко // Говірки Чорнобильської зони : Тексти / [упоряд. : П. Ю. Гриценко та ін.]. – К. : Довіра, 1996. – С. 7–19.
 19. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: Вступні розділи / Й. О. Дзензелівський. – Ужгород: Вид-во Ужгород. держ. ун-ту, 1966. – 98 с.
 20. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст // Тези доповідей міжнародної конференції. Ін-т укр. мови НАН України / За ред. П.Ю. Гриценка. Ін-т укр. мови НАН України. – Київ: КММ, 2014. – 524с.
 21. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. – К. : Рад. шк., 1966. – 307 с.
 22. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2001. – № 2. – С. 13–18.
 23. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1990. – 165 с.
 24. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1990. – 168 с.
 25. Матвіяс І. Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові / І. Матвіяс // Мовознавство. – 2007. – № 1. – С. 38–46.
 26. Матвіяс І. Лінгвогеографічне дослідження українського діалектного синтаксису / І. Матвіяс // Мовознавство. – 1977. – № 2. – С. 20–25.
 27. Матвіяс І. Особливості словосполучень у західноукраїнському варіанті літературної мови / І. Матвіяс // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 45–57.
 28. Монахова Т. В. Українська діалектологія: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / Тетяна Василівна Монахова. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 128 с.
 29. Німчук В. Про походження українських діалектів / Василь Німчук // Україна. Наука і культура. – К. : Вид-во АН України ; «Знання України», 1993. – Вип. 26–27. – С. 233–250.
 30. Півторак Г. П. Діалектна ситуація в Київській Русі / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 1993 – № 3–4. – С. 6–12.

31. Сердега Р. Л. Українська діалектологія: навчальний посібник / Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 156 с.
32. Сердега Р. Л. Проблеми вивчення діалектної лексики: програма наукового семінару з української діалектології / Р. Л. Сердега. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 48 с.
33. Суховій О. Українська діалектологія : [навч. посібник для практичних занять] / Оксана Суховій. – К. : Фенікс, 2014. – 216 с.
34. Східнословобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / за ред. проф. П. Ю. Гриценка. – Луганськ, 2001. – Ч. I. – 107 с.
35. Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник / Наталія Хобзей. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 216 с.
36. Хобзей Н. Система дієслова в гуцульських говірках / Наталя Хобзей, Тетяна Ястремська // Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород : Патент, 2010. – С. 586–600.
37. Шеремета Н. П. Українська діалектологія. Практичні заняття: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. / Н. П. Шеремета. – Кам'янець-Подільський, 2005. – 124 с.

ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ

1. Атлас української мови: У 3-х т.: Т. 1. Полісся, Наддніпрянина і суміжні землі / Ред. колегія: Закревська Я.В., Залеський А.М., Марчук Н.Й. (секретар), Матвіяс І.Г. (голова), Назарова Т.В., Прилипко Н.П. / Ред. тому І.Г. Матвіяс. – К.: Наук. думка, 1984. – 520 с.; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Бандрівський Д.Г., Григорчук Л.М., Жилко Ф.Т., Закревська Я.В., Залеський А.М., Назарова Т.В., Онишкевич М.М., Приступа П.І. / Відп. ред. Я.В. Закревська. – К.: Наук. думка, 1988. – 520 с.; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі / Варченко І.О., Довгопол С.Ф., Закревська Я.В., Залеський А.М., Малахівська О.А., Марчук Н.Й., Матвіяс І.Г., Назарова Т.В., Прилипко Н.П. / Відп. ред. А.М. Залеський, І.Г. Матвіяс. – К.: Наук. думка, 2001. – 272 с.
2. Буковинські говірки : хрестоматія діалектних текстів / [уклад. : Н. Руснак, Н. Гуйванюк, В. Бузинська]. – Чернівці : Рута, 2006. – 383 с.
3. Бідношия Ю. І. Говірки Бориспільщини : сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови / Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2008. – 480 с.
4. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини [Текст] : фонетика, фонологія / К. Ф. Герман – Чернівці : Видавнича спілка «Час», 1995. – 410 с.
5. Говірка села Машеве Чорнобильського району / [уклад. : Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика]. – К. : Довіра, 2003. – 455 с.
6. Говірки Західної Полтавщини : збірник діалектних текстів / [упоряд. Г. Мартинова]. – Черкаси : [б.в.], 2012. – 324 с. + CD «Говірки Західної Полтавщини».
7. Говірки південно-західного наріччя української мови : збірник текстів / [упоряд. Н. М. Глібчук]. – Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 155 с.
8. Говірки Південної Київщини : збірник діалектних текстів / [упоряд. Г. Мартинова, З. Денисенко, Т. Щербина]. – Черкаси : [б.в.], 2008. – 369 с.
9. Говірки Черкащини : збірник діалектних текстів / [упоряд. : Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран]. – Черкаси : [б.в.], 2013. – 881 с. + CD «Говірки Черкащини».
10. Говірки Чорнобильської зони : тексти / [упоряд. П. Ю. Гриценко та ін.]. – К. : Довіра, 1996. – 358 с.

11. Говори української мови : збірник текстів / [за ред. Т. В. Назарової]. – К. : Наук. думка, 1977. – 592 с.
12. Миголинець О. Українські закарпатські говірки : збірник текстів / Ольга Миголинець. – Ужгород : ВЕТА-Закарпаття, 2002. – 64 с.
13. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. – Одеса : ОДПІ, 1958. – 78 с.
14. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Відп. ред. Гриценко П.Ю. – К.: Довіра, 1996.
15. Українські східнословобожанські говірки : сучасні діалектні тексти / [ред. : К. Д. Глуховцева ; упоряд. : К. Д. Глуховцева, В. В. Лєснова, О. І. Ніколаєнко]. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2011. – 424 с.

Словники

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2-х т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000.
2. Брилинський Д. Словник подільських говірок / Д. Брилинський. – Хмельницьк : Хмельн. зед.-вид. відділ, 1991. – 120 с.
3. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів / В. С. Ващенко. – Харків. – Вип. І, 1960. – 107 с.
4. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських суміжних говірок / Г. Гримашевич. – Житомир, 2002. – 184 с.
5. Гуцульські говірки : Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 1997. – 232 с.
6. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – Київ: Наукова думка, 1974. – 260 с.
7. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область) / І. Магрицька. – Луганськ, 2003. – 171 с.
8. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. – Одеса : ОДПІ, 1958. – 78 с.
9. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок / П. С. Пиртей. – Івано-Франківськ, 2004. – 2004. – 362 с.
10. Словник бойківських говірок: у 2 ч. / Ред. кол.: Г.Гнатюк, П.Гриценко, І.Матвіяс, З.Франко; уклад. М. Й. Онишкевич. — Київ: Наукова думка, 1984.
11. Словник буковинських говірок. – Чернівці, 2005. – 68 с.
12. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 2001. – 200 с.
13. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. – 288с.

Інтернет-ресурси

https://uk.wikipedia.org/wiki/Діалекти_української_мови
ukrainskamova.com/publ/leksika/teritorialni_dialektizmi/5-1-0-66
<https://www.youtube.com/channel/UCvJiQQLNEe7Q6yrM8gQ14og>
[http://litopys.org.ua/ukrmova/um151.](http://litopys.org.ua/ukrmova/um151)
[http://litopys.org.ua/ukrmova/um160.](http://litopys.org.ua/ukrmova/um160)
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um157.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um155.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um159.htm>

<http://litopys.org.ua/ukrmova/um160.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um161.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um151k.htm>

**Зразок оформлення матеріалів діалектологічної практики
(титульна сторінка)**

ЗРАЗОК

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут філології

Кафедра української мови

ЗВІТ

ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

студентки II курсу,
групи _____,
спеціальності “Українська мова
та література”

ПІБ

Науковий керівник – ...

Київ – 20..

**Зразок оформлення матеріалів діалектологічної практики
(в населеному пункті з виразним діалектним мовленням)**

ЗРАЗОК

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут філології

Кафедра української мови

ЗВІТ

ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У СМТ НОВОМИКОЛАЇВКА,

СЕЛАХ БАРВІНІВКА, РІЗДВЯНКА, СОФІЇВКА

НОВОМИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ

ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

студентки II курсу,
групи _____,
спеціальності “Українська мова
та література”

ПІБ

Науковий керівник – ...

Київ – 20..

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЧАСТИНА 1. Репрезентативні діалектні тексти	9
1.1. Храмове свято в селі.....	9
1.2. Бджільництво.....	12
1.3. Ворожіння на Андрія.....	16
ЧАСТИНА 2. Питальники	20
2.1. Їжа, напої.....	20
2.2. Одяг, взуття, прикраси.....	25
2.3. Сім'я, спорідненість, свояцтво.....	30
ЧАСТИНА 3. Характеристика діалектних відмінностей степових говірок південно-східного наріччя	38
ВИСНОВКИ	40
ДОДАТОК (аудіозапис)	42

ЧАСТИНА 1. Репрезентативні діалектні тексти

Господарство

[о·с' ми/ ка^е/ ўдвѣух беули з бббеушкео·ј·у/ мбмг ж беулб/ ка^е/ у В'ин:иц'і/ л'эдеочка ў ки·ев'і/ тео ј·а так/ сеубеута нѣд'нл'·а/ вихеодний/ нггреужб·ј·у у нуш'і і гйї/ ше ї краўчѣэчѣок нѣ беулеу/ пеотеум краўчѣэчки виїшли/ ј·ак це краўчѣэк беэў прези^едїнтѣм/ а тео трыба беулеу нг реукбх неосіити// от/ тео мїи геореуд так/ і кеореувеу держбли і свїин'і держбли теут/ да:/ і бичеук такії/ ка^е/ чеут' нѣ п'їўтеуни і обхеудили/ але ж трыба беулеу п'їзнеѣ л'·агбти і рбнеѣ вставбти/ да:/ і геореуд нѣ тео шео теут/ ше у пеу·л'і брбли деоббвеочнеѣ/ неў да/ пеотеомеў шео ха·з'·бїствео трыба беулеу чїмс' кеормїити/ а свїин'і багбтео пеотребез·ј·ут' картеупл'ї// о·ј...о·ј...о·ј...// а це шеос' мѣнї теуже п'їдкеушеу·ј·е// ше ј·ак сеу·н'·ачнг пеогеуда/ ј·а ше треошки/ кбже/ жив'їшиї/ а ј·ак оце мг·ј·е ўже беэти деушч/ давл'·ен'ї·ј·е нг геулеовеу // і це нѣ тео шео це нг мѣн'н такї/ а стбрческїї в'їк/ пбда·ј·ут' л'·уди/ ј·ак при^емеореуче·н'і хеуд'·ат' // [...] (З.: *Ось і помідори*) пї·ат'/ та пео два рбзи/ це знбчит' теут / (З.: *Десять*)/ пеочекбї/ дї·с'·ат'/ двбдц'·ат'/ трийдц'·ат'/ сеуреок/ п'їд'ї·с'·ат// а тео ї б'їл'ше/ да:// та дбў јїм с^шв'ет/ от/ а це пеозбирбў ліис'т'·а/ гет' от теут пеозгр'ї·ббў/ а тепїр/ кбже ктео/ хаї/ (З.: *Ростуть*)// о:ој/ от мео·ј·е/ ј·ак казбў/ хаї деостигб·ј·ут// оц'·у картеупл'·у/ це чеурнг картеупл'·а/ (З.: *Фиолетова*) неў/ чи ф'їо·л'·їтеова/ тео в'нтер пеолеожїїў јїїї// а веѣнб ўже отакеу// ѣн тгм/ а це ўчеура реобїїў загеореужеу/ геореодїїў квасу·л'·у/ бео шео ж тїички/ зе'мл'·а рїихла/ в'нтер деун'/ пеовблит'/ от/ тео д'їйдеушка нѣ сидит'/ (З.: *Не відпочиває*) / (сміється) / реобеута і реобеута і реобеута/ от/ о·ј беуже м'її/ беуже/ а ўже стбр'їст'/ деуц'їн'кео/ тео вже стбр'їс'т'/ це ї так/ шео ј·а нѣ знб·ј·у/ слбва беугеу/ ж³ весни ўсе перекеопбў аж део забеура// теут орбт' нѣ меунг/ пеотеомеэ шео теут ідї отл'нў// да:/ неў і теут рбн'ше садїити// усе ј·а/ знбчит' ктео/ перекеопбў/ неў вилкбміи/ вилкбміи лїхше/ земл'·а рїихлиц'·а лѣече/ да:// і огеореуд перекеопбў у креуглеовеу/ неў/ тео трыба сіїли]

Записано 16 липня 2010 р. О.Я. Гранко
від Вербицького Григорія Івановича, 1923 р. н., освіта 7 класів, пенсіонера,
корінного мешканця м. Андрушівка Житомирської області

ЗРАЗОК

ЧАСТИНА 2. Питальники

Інформатори:

Вербицька Євгенія Петрівна, 1924 р. н., освіта середня спеціальна, пенсіонерка,
Гончарук Галина Миколаївна, 1940 р. н., освіта 10 класів, пенсіонерка,
корінні мешканки м. Андрушівка Житомирської області.

! За умови опрацювання діалектної лексики за словниками має бути чітка паспортизація матеріалу із зазначенням опрацьованих джерел.

Одяг, взуття, прикраси

1. Одягатися, покривати себе звичайним одягом: *вбирбтис'а*.
2. Одяг (загальна назва): *шмутки*.
3. Лахміття, старий, дуже поношений, порваний одяг: *обнеуски*.
4. Чоловіча сорочка (загальна назва): *рєуббшка*.
5. Значення кошуля: *тйплиї вйрхн'її уд'аг*.
6. Підоплічка, підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини: *мгн'нжка*.
7. Жіноча полотняна сорочка: *сп'ідн'а сєорєучка*.
8. Комір, частина одягу, що облягає шию: *вєорєотн'їк*.
9. Ластка, клин під рукавом чоловічої сорочки народного крою та верхнього жіночого одягу: *гйстка*.
10. Манжет на сорочці: слово відсутнє.
11. Білизна, натільний одяг: *сєорєучка*.
12. Значення шмаття: *пєорвбнг б'їльзнг*.
13. Штани (загальна назва): *бр'эки*.
14. Штанина, одна з двох холош штанів: *кєолеуша, кєолеошва*.
15. Кальсони: *сп'ідн'ї штгнъ*.

16. Ширінка, розпірка спереду чоловічих штанів: *шир'нка*.
17. Чоловічий костюм, комплект верхнього одягу, що складається з піджака і штанів: *кєос'ц'эм*.
18. Чоловічий пояс для підперізування штанів: *пр'бжка*.
19. Пряжка на поясі: слово відсутнє.

